

Een oude vangstmethode voor kwartels.

Jan Biemans

De laatste tijd is de kwartel *Coturnix coturnix* meer in de aandacht, getuige de artikelen in diverse bladen en rapporten. Het zal veel te maken hebben met het feit dat de kenmerkende roep van deze kleine, dappere hoendersoort de laatste jaren vaker gehoord wordt. Ben Koks vindt bijvoorbeeld dat het voorkomen van de kwartel in N.O.-Groningen haast geen invasie-achtig karakter meer draagt, eerder structureel in redelijke aantallen aanwezig is. Dat was in het nabije verleden vaak wel anders.

De vangst.

In 1998 is door mij een aarzelend begin gemaakt met het ringen van kwartels. Ook omdat de vergunning later in de zomer afkwam, werden er dat jaar maar 5 exemplaren gevangen. In 1999 werd de vangstmethode verfijnd en konden 20 kwartels bemachtigd worden. In de literatuur worden met name twee vangstmethoden genoemd: met een sleepnet in hooilanden en met een steeknet in graan. Ik ving ze echter allemaal m.b.v. een "sprei", een methode die vroeger hier in

Z.O.-Brabant vaker werd toegepast. Bij navraag in de buurt bleken de oude kwartelvangers echter meest in de eeuwige jachtvelden te vertoeven of hoogbejaard in huizen met dezelfde naam te zitten. Gelukkig kon ik nog een "jonkie" strikken, Marius genaamd, die vanaf zijn jeugd tot de dag van vandaag deze passie uitvoert. Volgens zijn vrouw zijn er maar twee zomers geweest waarin niet gevangen werd: het jaar van trouwen en het jaar waarin ze 25 jaar getrouwd waren. Overigens stelden de aantallen de laatste decennia niet meer zoveel voor, hooguit een paar voor de volière. Bij de methode met de "sprei", een net van ca. 4 x 5 meter, wordt gebruik gemaakt van het zgn. "kwartelbeentje", een van oorsprong uit reigervleugel-bot gesneden fluitje met daaraan een leren zakje gevuld met paardenhaar. Sla je op een speciale manier op het zakje, dan krijg je het geluid van een vrouwtjes-kwartel, in jargon de "Zij" genoemd (niet als vrouwelijk van "Hij" maar omdat de borst en keel zijdeachtig van kleur is). Overigens is het geluid van de "Zij" heel zacht

en alleen bekend bij oude vangers en (oude) mensen die kwartels in volièrès houden. Geen enkele vogelaar (velen!) kon tot nu toe mij het geluid beschrijven. Eerst gebruikte ik een cassette recorder of liever gezegd een pocket-memo-recorder, maar na lang oefenen kreeg ik het "beentje" onder de knie waardoor de vangsten beter werden door een meer natuurgestrouw geluid. Zelfs vroeger konden sommige mensen het gebruik van het "beentje" niet leren en werd er met een zeer tamme lok-"Zij" in het veld gewerkt. En het is met dit geluid van het hennetje, in tegenstelling tot wat veel mensen denken, dat de mannetjes gevangen worden, want zo zegt Marius: "Een man die "slaat" (roept) is op zoek naar een vrouwtje en eenmaal gepaard en eieren leggende hoor je hem niet meer. Zit de "Zij" vast op eieren, dan verlaat de "Slager" (= het haantje) de hen en gaat opnieuw zoeken naar een vrouwtje (kan vele kilometers verder zijn) en begint dan weer met roepen". Verreweg de meeste kwartels heb ik gevangen tussen zonsondergang en echte duisternis, ook de beste tijd voor monitoring. In de zomer is het dan meestal windstil en zijn ze over

kilometer(s) te horen, afhankelijk van type/hoogte gewas. Mijn ervaring is dat ze bijna altijd verder zitten dan je zou verwachten. Als het biotoop goed is en er zijn geen kwartels te horen, dan kan het roepen opgewekt worden m.b.v. een "wekker", een grotere uitvoering (meer volume!) van een "beentje". Eenmaal een "Slager" gelokaliseerd, wordt de "sprei" op een gunstige plek losjes over het gewas gelegd (als een beddesprei!) en ga je er zelf direkt achter knielen of liggen. Telkens als het haantje "slaat", antwoord je kort met het "beentje". Blijkt hij dichterbij te komen dan moet het volume van het zelf voortgebracht geluid steeds zachter gepresenteerd worden, binnen ca. 10 meter nauwelijks hoorbaar. Met een pocket-memo-recorder is dit in de praktijk moeilijk uitvoerbaar en mogen ze de aan- en uitknop beslissend niet horen. Dit is heel anders dan bijvoorbeeld bij de nachtelijke vangst van kwartelkoningen waarbij het geluid continu gedraaid wordt met een constant volume (met dank aan Paul Voskamp voor de spannende nachtelijke uren). Binnen ca. 5 meter houdt de kwartelman vaak op met "slaan" en hoor je ze, om met Marius' woor

den te spreken, "piepen en koersen", een teder en liefdevol neuriën, wat bij de vanger als muziek in de oren klinkt (hij zit dan immers onder het net!). Ik heb ze zo meermaals binnen een meter van me vandaan gekregen, eenmaal zat er een tegen mijn laars te roepen. Onder zeer gunstige omstandigheden (supergeile vogel, windstil droog warm weer) vang je 'n op 100 – 150 meter afstand zittende "Slager" binnen een paar minuten. Is de begroeiing droog dan willen ze vaak ook lopend komen, zeker de laatste 10-20 meter. Bij natte(re) omstandigheden, ook dauw, vliegen ze de pet van je kop. Regelmatig komt het voor dat ze aldus over je heen vliegen en achter je invallen (in 1998 meer dan in 1999) en dan moet een omtrekkende sluipbeweging plaatsvinden om t.o.v. de vogel weer achter het net te belanden. Het spel kan dan weer opnieuw beginnen. Zo is het mogelijk dat je soms 3-4 keer moet verkassen om hem uiteindelijk toch te vangen. Wat een sport! Eenmaal onder het net sta je op en de eerste reactie van de kwartel is verticaal omhoog vliegen en dus niet weglopen. De mazen van het net zijn zodanig gekozen dat de kop en een schouder

er doorheen gaan. Licht het net mooi losjes over de dekking heen dan zal de vogel van onderuit een zakje in het net vliegen en aldus op het net vallen: hij vangt zichzelf. Is dit niet het geval (er zijn "moeilijke" gewassen als erwten, aardappels en veel bloeistengels aanwezig) biedt een gerichte snoekduik uitkomst. Aldus werden tot 3 kwartels per avond gevangen. Ik heb al verschillende kwartels "gemist" doordat ze plotsklaps naast je zitten, dus helemaal onder het net door naar je toegelopen zijn omdat ze zich even niet hebben laten horen (volgens Marius "met de stille trom gekomen"), je zien en wegvliegen. Dit gebeurt als er weinig dekking in de looprichting is, bijvoorbeeld 'n trekkerspoor in graan of kaal zand onder maïs. En kwartels zijn geweldige lopers! Is er een roofvogel of uil in de lucht, dan kan je het boeltje beter opbreken want dan stopt het "slaan" onmiddellijk en is de kans verkeken. Zo zag Marius ooit dat vlak voor hem een ransuil een kwartel greep. Ik heb nu verschillende keren meege maakt dat op het "benen" een nachtzwaluw afkwam, zelfs ver van ieder bos of heideveld verwijderd.

Terugmeldingen.

Vanaf 1911 zijn in Nederland nu precies 400 kwartels geringd. Er zijn bij de Ringcentrale in totaal 10 terugmeldingen bekend, allen uit de jaren '50, '60 en '70, uit Nederland(1), Frankrijk(2), Spanje(4) en Marokko(2) terwijl een in Italië geringde vogel uit de provincie Zeeland werd gemeld. Hiermee komt de vaker geopperde "Schleifenzug" (trek in de vorm van een lus) een beetje tot uitbeelding. In de '90-er jaren zijn nu in totaal 55 kwartels geringd en tijdens het schrijven van dit artikeltje viel bij mij een terugmelding uit Spanje op de mat. Buiten het aantal door mij gevangen, is de rest nagenoeg uitsluitend geringd op de Vinkenbaan Castricum waar de laatste jaren op de voorjaartrek in mei 's nachts met geluid wordt gevangen (med. Richard Reijnders).

Gegevens.

Enkele gegevens m.b.t. de gevangen kwartels wil ik u niet onthouden. Het gaat dus alleen om >1kj mannetjes, gevangen in de periode mei tot en met augustus.

- Gemiddeld gewicht: 98 gram (N=24), variërend tussen 90 en 106 gram.
- Gemiddelde vleugellengte (maximaal gestrekt): 110 mm. (N=25), variërend tussen 105 en 115 mm.
- Rui: bij geen enkele vogel (N=25) is actieve rui geconstateerd in de hand- en armpennen. Er is geen sprake van "echte" staartpennen, eerder een plukje dons, welke moeilijk op rui te controleren is.
- De kleur van de keel is heel verschillend (N=24): geen keelvlak aanwezig(1), nauwelijks aanwezig(1), licht bruin(1), midden bruin(3), donker bruin(6), overgang bruin-zwart(8), licht zwart(3) en zwart(1).
- Bij een drietal exemplaren werden verwondingen geconstateerd, allen ouder van aard: op de borst(2) en op de rug(1) terwijl een vierde exemplaar waarschijnlijk een gebroken middenteen had gehad. Ook bij het vangen kunnen kwartels tegen obstakels vliegen zoals prikkeldraad en andersoortige afrasteringen. Ik zag ze tweemaal tegen harmonicagaas vliegen, zonder gevolgen!

In 1999 werd bijgehouden in welk gewas de kwartels zich bij aankomst

ophielden. Hierbij zijn alle mogelijke dubbeltellingen achterwege gelaten. Het gaat dan om een totaal van 82 exemplaren. Zij zaten in de volgende gewassen: diverse typen grasland(38), traditionele granen(21), maïs(5), braak(7), erwten(2), luzerne(2), wortels(2), groenbemester(1), onbekend (4, te ver!).

Oproep.

Gaarne wil ik in contact komen met ringers die in het verleden grotere aantallen kwartels hebben gevangen en/of een (of meerdere) van bovengenoemde terugmeldingen hebben ontvangen. Bij voorbaat dank.

J. Biemans

Loon 30-A

5757 AC Liessel

tel. 0493 – 341696.

